

Södertörns högskola | Institutionen för genus, kultur och historia |
C-uppsats 15 hp | Historia | Hötterminen 2011

FN:s Miljökonferens 1972 i Stockholm:

En studie av svensk dagspress

”Detta möte måste lyckas. [...] Vi kan inte låta politiska skiljaktigheter splittra oss” – Kurt Waldheim, FN:s generalsekreterare

Dagens Nyheter 5 juni 1972, sid. 7

Författare: Viktor Andersson

Handledare: Lars Ekdahl

södertörns
högskola

UNIVERSITY COLLEGE

Abstract

The name of this essay is *The United Nations Environmental Conference in Stockholm 1972: a Study in Swedish Daily Press*.

It's purpose is to shed light on to the debate concerning environmental issues, that took place in two of the biggest swedish newspapers; *Aftonbladet* and *Dagens Nyheter*, during the period of the conference (between June 4:th 1972 and June 17:th 1972). The most frequently reoccurring themes in the articles were:

- Different kinds of pollution
- The main characters of the conference
- The role that the developing countries played during the conference
- Issues that were not brought up at the conference

Almost half of the articles that were included in the analysis (a total of 147) dealt with the issue of pollution, mainly the environmental consequences of the Vietnam war. The conference did not bring up this issue but both newspapers were persistent in there reports of the effects of the impacts that the war had on the environment.

The main characters that got the most mediaattention were mainly swedes, Olof Palme, Ingemund Bengtsson and Hans Blix. Indira Gandhi were the foreigner who got the most attention.

Both papers stayed relatively neutral in there reporting of the development countries, reluctant to take there side because of the fact that Sweden was one of the industrial countries.

Besides the Vietnam war, work environment was the most frequent issue brought up by the papers that was not dealt with at the conference.

Earlier research has concluded, fairly unanomosly, that the main resault of the environmental conference in Stockholm was the founding of UNEP (United Nations Environment Programme), what this essay also proves is that the conference also resulted in a debate in media which brought the environmental issues to the publics opinion.

Author: Viktor Andersson **Mentor:** Lars Ekdahl. Autumn of 2011

Keywords: UN, UNEP, Stockholm, environmental conference, 1972, Vietnam war, Ingemund Bengtsson, Olof Palme, Hans Blix, work environment, media debate

Nyckelord: FN, UNEP, Stockholm, Stockholmskonferensen, 1972, Miljö, Vietnamkriget, Ingemund Bengtsson, Olof Palme, Hans Blix, arbetsmiljö, mediadebatt

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
1. Inledning	4
1.1. Bakgrund	4
1.1.1. Stockholmkonferensens prolog	4
1.1.2. Stockholmkonferensen i korthet	5
1.1.3. Stockholmkonferensens epilog	5
1.2. Tidigare forskning	6
1.2.1. J. Donald Hughes	6
1.2.2. Claes Bernes och Lars J. Lundgren	7
1.2.3. Jonas Anshelm.....	8
1.2.4. John McCormick.....	9
1.3. Syfte	10
1.4. Frågeställningar	10
1.5. Teori	10
1.6. Metod	12
1.7. Källor och källkritik	13
1.7. Disposition	14
2. Tidningarnas syn på miljön och miljökonferensen	15
2.1. Debatten kring miljöförstöring	15
2.1.1. Krig som miljöförstöring.....	15
2.1.2. Kemisk miljöförstöring	18
2.1.3. Övriga typer av miljöförstöring.....	19
2.2. Framträdande aktörer	21
2.3. U-ländernas roll under konferensen	24
2.4. Ämnen som inte avhandlades på konferensen	26
3. Avslutande diskussion	28
Käll- och Litteraturförtäckning	31
Källförtäckning	31
Litteraturförtäckning	31
Internet	31

1. Inledning

I följande uppsats avhandlas rapporteringen från veckorna för FN:s första miljökonferens som hölls i Stockholm mellan den 5:e juni och den 16:e juni 1972 i tidningarna *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet*. Idag debatteras allt från ozonlagrets uttunning regnskogens utsatta situation oerhört frekvent i media. På 1970-talet var intresset för dessa ämnen inte alls lika stort som idag och okunskapen betydligt större. Denna uppsats ger en inblick i två veckors intensivt rapportering från miljökonferensen, ur två dagstidningars perspektiv, i vad som kan anses som denna debatts tidigaste år.

1.1. Bakgrund

1.1.1. Stockholmkonferensens prolog

När det 1967 föreslogs inom FN att en fjärde konferens gällande användandet av kärnkraft i fredstid skulle hållas reagerade den svenska FN-delegationen, med delegaterna Inga Thorsson, Börje Billner och Sverker Åström i spetsen. Man föreslog då, samma år, att en FN-konferens skulle hållas för att

främja samarbete mellan länderna om skydd av miljön och fästa deras uppmärksamhet vid problemets vikt.¹

Delegationen handlade i detta tidiga skede utan att samverka med regeringen i Sverige. Detta ändrades året därpå då man lyckades få regeringens samtycke vilket ledde till att Sverige den 20 maj 1968 lade fram ett officiellt förslag om att ta upp frågan om miljökonferensen på FN:s dagordning.²

Miljödebatten hade egentligen tagit sin början i och med att Rachel Carson gav ut sin bok *Tyst vår* 1962. I den argumenterade hon framförallt om bekämpningsmedlens påverkan på djurlivet (i synnerhet bekämpningsmedlet DDT). Carsons bok bidrog starkt till att både öka intresset för miljöfrågor, både hos allmänheten och hos de politiska beslutsfattarna, och föra upp debatten om miljöfrågor på agendan.³

Sveriges roll i planeringsfasens första två år var så stor att man i FN:s högkvarter i New York kallade frågan gällande miljökonferensen för ”det svenska ärendet”.⁴ 1969

¹ Åström, Sverker (2003), *Ögonblick : Från ett halvsekel i UD-tjänst*, Stockholm: Lind & Co, s. 197

² Åström (2003), s. 197

³ Bernes, Claes och Lundgren, Lars J. (2009), *Bruk och missbruk av naturens resurser. En svensk miljöhistoria*, Stockholm: Naturvårdsverket, s. 81-83

⁴ Åström (2003), s. 199

accepterade FN:s generalförsamling, på den svenska delegationens uppmaning, Sveriges erbjudande om att stå värd för den första konferensen och det var den svenska delegationen som lyckades övertyga den kanadensiske statstjänstemannen Maurice Strong att acceptera posten som generalsekreterare för konferensen 1970 (dock först efter ett telefonsamtal mellan Olof Palme och Kanadas premiärminister).⁵

1.1.2. Stockholmkonferensen i korthet

Konferensen hölls mellan den 5:e juni och den 16:e juni.⁶ Totalt deltog representanter från 113 länder, bland dessa fanns varken Sovjetunionen eller Östtyskland.⁷ I själva verket var det endast Rumänien som fanns representerade från de östeuropeiska länderna, detta på grund av oklarheter kring Östtysklands rättigheter att få rösta vid konferensen.⁸ Ingemund Bengtsson utsågs till ordförande för konferensen,⁹ Bengtsson var vid denna tidpunkt den socialdemokratiska regeringens jordbruksminister.¹⁰

Stockholmskonferensen räknas inte som ett världstoppmöte då endast två regeringschefer deltog, Olof Palme från Sverige och Indira Gandhi från Indien.¹¹

1.1.3. Stockholmkonferensens epilog

Stockholmkonferensen 1972 ledde till att FN:s medlemsländer på ett internationellt plan erkände att ”utveckling och miljö är oskiljaktigt sammanbundna”.¹² En deklaration med sju punkter gällande bevarandet av miljön internationellt och en anmodan med 26 principer som riktades specifikt till lokalt och nationellt styrande organ författades.¹³ Vidare resulterade konferensen i instiftandet av UNEP (United Nations Environment Programme) i FN:s

⁵ Åström (2003), s. 201-204

⁶ UNEP, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>, besökt 2011-12-13

⁷ UNEP, *Participants*,

<http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1519&l=en>, besökt 2011-12-13

⁸ McCormick, John (1989), *Reclaiming Paradise : The Global Environmental Movement*, London: Behaven Press, s. 97

⁹ UNEP, *Election of the President*,

<http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1521&l=en>, besökt 2011-12-13

¹⁰ Wikipedia, *Sveriges jordbruksministrar*, http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_över_Sveriges_jordbruksministrar, besökt 2011-12-13

¹¹ Hughes, J. Donald (2005), *Världens miljöhistoria*, Stockholm: SNS Förlag, s. 328

¹² UNEP, *Organization Profile*, <http://www.unep.org/PDF/UNEPOrganizationProfile.pdf>, s. 9, besökt 2011-12-13

¹³ UNEP, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>, besökt 2011-12-13

generalförsamling 1972. Organisationen, som fick sitt högkvarter i Nairobi, gavs i uppdrag att tillse att de beslut som fattats i Stockholm efterlevdes.¹⁴

Sedan stockholmkonferensen hölls har tre världstoppmöten hållits gällande miljöfrågor (stockholmkonferensen räknas inte som ett sådant). Utöver dessa har en mängd mindre konferenser arrangerats i UNEP:s namn, i syfte att avhandla diverse miljörelaterade frågor.¹⁵ Ett av besluten som fattades i Stockholm var att en konferens av liknande karaktär borde hållas cirka 20 år senare, 1986 var det återigen Sverige som tog initiativ till att föra upp frågan på agendan och samma år beslutades det att nästa möte skulle hållas 1992 i Rio de Janeiro.¹⁶

UNEP:s främsta insatser har skett på tre områden, dels genom insamlandet av information genom projektet Earthwatch. Dels genom att tillhandahålla diplomatiskt stöd åt juridiska företaganden på internationell nivå och slutligen genom att upplysa stater och allmänheten om miljöproblemens angelägenhet och hur dessa kan lösas.¹⁷

1.2. Tidigare forskning

Nedan följer en presentation av det aktuella forskningsläget. Även om miljöhistoria är ett förhållandevis välutforskat område kan inte detsamma sägas om debatten kring FN:s miljökonferens i Stockholm 1972. Därför läggs störst vikt i presentationerna av tidigare skriven litteratur vid det som är av yttersta intresse för denna uppsats.

1.2.1. J. Donald Hughes

I sin bok *Världens miljöhistoria* ger J. Donald Hughes sin syn på den globala miljön genom historien. Framförallt menar Hughes att det existerar en naturlig växelverkan där miljön påverkar människan och människan påverkar miljön. Författaren menar att människan genom historien både visat sig vara oerhört anpassningsbar till naturens förutsättningar samtidigt som man successivt lärt sig utnyttja naturens resurser mer och mer.

Slutligen, under det tidiga 1900-talet, började människans miljöpåverkan nå en nivå där vår närvaro på jorden bidrog till att miljön i en allt större utsträckning och i ökad takt försämrades. Framförallt anges urbanisering och modernare jordbrukstekniker som två

¹⁴ Hughes 2005, s. 326-329

¹⁵ UNEP, *Organization Profile*, <http://www.unep.org/PDF/UNEPOrganizationProfile.pdf>, s. 16-17, besökt 2011-12-13

¹⁶ Åström (2003), s. 211

¹⁷ Hughes (2005), s. 330

anledningar till hur nya levnadssätt ger upphov till sämre miljö och till att påskynda vissa naturliga processer (t.ex. ozonlagrets uttunning, jordbävningar och genetisk alternering hos vissa arter).¹⁸

Gällande FN:s miljökonferens i Stockholm 1972 påpekar Hughes att detta möte kan anses vara den enskilt viktigaste händelsen i etableringen av ett internationellt samarbete gällande miljöfrågor. Konferensen ledde även till en ökad medvetenhet om att många miljöfrågor måste behandlas på global nivå för att över huvud taget kunna lösas.¹⁹

1.2.2. Claes Bernes och Lars J. Lundgren

I *Bruk och missbruk av naturens resurser. En svensk miljöhistoria* av Claes Bernes och Lars J. Lundgren presenteras miljöns situation och förändringar i Sverige samt orsakerna bakom dessa genom historien, från istidens slutskede för ca 12000 år sedan till dagens samhälle.

Bernes och Lundgren, som båda arbetar på Naturvårdsverket, baserar i huvudsak sin bok på statistik tillhandahållen av just denna institution och som sträcker sig tillbaka in på 1800-talet.²⁰

Författarna menar att moderniseringen av samhället och strävan efter effektivisering inom detta ligger till grund för många av de förändringar som skett i naturen. Boken lägger stor vikt vid orsak och verkan på en multidimensionell nivå, där stor vikt fästs vid kedjereaktioner som följd av en enskild händelse, men tar även upp faktorerna bakom denna händelse där människa, samhälle och miljö finns med i ekvationen.

Man ser även komplexiteten i att lösa befintliga miljöproblem där framförallt de stora aktörernas intressen inom politik och näringsliv ständigt krockar med varandra. Bernes och Lundgren är dock försiktigt optimistiska vad gäller möjligheterna att finna lösningar på problemen, inom ramen för vad som kan anses realistiskt med befolkningens, företagens och politikens intressen och behov i åtanke.²¹

När Rachel Carsons bok *Tyst vår* kom ut 1962 bidrog den till att upplysa allmänheten om problem som varit kända i forskarvärlden sedan 1950-talet. Under 1960-talet började i allt större utsträckning forskarrapporter om kvicksilverförgiftning i mark och sjödrag komma ut

¹⁸ Hughes (2005), s. 295

¹⁹ Hughes (2005), s. 328-329

²⁰ Bernes och Lundgren (2009), s. 5

²¹ Bernes och Lundgren (2009), s. 284-285

vilket ledde till en ökad debatt om, och sedermera förbud mot, kvicksilveranvändande inom jordbruks- och industriverksamhet.²²

Boken har ett tydligt fokus på svensk miljö varför inget egentligen sägs om stockholmskonferensen.

1.2.3. Jonas Anshelm

Jonas Anshelm avhandlar i sin bok *Socialdemokraterna och miljöfrågan: en studie av framstegstankens paradoxer* det svenska socialdemokratiska partiets förhållande till miljöfrågor från mitten av 1960-talet fram till mitten av 1990-talet.

Anshelm ser socialdemokraternas ambition att vinna väljare inom tjänstemannaklassen som en starkt bidragande orsak till partiets ökade intresse för miljöfrågor efter andra världskriget. Den partipolitiska strategi partiet använde sig av syftade till att locka kvinnliga väljare från de övre klasserna. Med anledning av det riktades alltmer uppmärksamhet mot frågor som kunde anses tilltala kvinnor och miljöfrågor sågs som en av dessa.²³

Författaren ser framförallt två böcker, *Spillran av ett moln* av Rolf Edberg som kom ut 1966 och *Plundring svält och förgiftning* av Hans Palmstierna som utkom året därpå, som startskotten för en offentlig miljödebatt i Sverige och en del av förklaringen till varför socialdemokraterna i allt större utsträckning förde in dessa frågor på sin politiska agenda. Dessa två författare medverkade även till att dra upp de ideologiska riktlinjerna för socialdemokratins miljöpolitik.²⁴

1968 upprättade socialdemokraterna sitt första miljöprogram som ett led i att hävda sig som det enda miljömedvetna partiet i Sverige.²⁵ Detta program uppdaterades när 1972 års miljömanifest skrevs i kölvattnet av FN:s miljökonferens samma år, vilket framförallt märktes på inslagen av vikten av global samverkan i den uppdaterade versionen. Dessutom betonades människans roll i det slutna ekologiska systemet och miljöns värde i människors levnadsstandard.²⁶

²² Bernes och Lundgren (2009), s. 80-83

²³ Anshelm, Jonas (1995), *Socialdemokraterna och miljöfrågan: en studie av framstegstankens paradoxer*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, s. 12-13

²⁴ Anshelm (1995), s. 14-19

²⁵ Anshelm (1995), s. 20-21

²⁶ Anshelm (1995), s. 32-33

1.2.4. John McCormick

I *Reclaiming Paradise : The Global Environmental Movement*, redogör författaren John McCormick för den globala miljörörelsens framväxt och dess huvudpersoner från tiden innan första världskriget till 1980-talet. McCormick avhandlar inte bara statligt styrda organisationer utan fokuserar snarare i större utsträckning på icke-statliga organisationer och multinationella diton.

Liksom de flesta andra forskare, vars verk redovisats här ovan, tillskriver McCormick Rachel Carsons bok *Tyst vår* en stor del i framförallt allmänhetens ökade medvetenhet om miljöfrågor.²⁷

McCormick argumenterar även för att rekommendationer som framkom under biosfärkonferensen som hölls i Paris i september 1968 på initiativ av UNESCO, på vilken man diskuterade människans inverkan på biosfären, i själva verket låg bakom många av de beslut som fattades under stockholmskonferensen. Han anser dock att denna konferens inte kan ges samma kredibilitet, även om dess betydelse ofta förbises i historieskrivningen, då den främst hölls av icke-statliga organisationer.²⁸

Gällande stockholmskonferensen anser McCormick att denna framförallt fick fyra banbrytande effekter. För det första gav konferensen validitet till de idéer som tidigare drivits av individer eller icke-statliga organ och gav miljöfrågor ett nytt, mer officiellt, forum. För det andra gavs utvecklingsländerna ett, för tiden, oproportionerligt stort utrymme i diskussionerna och beslutsfattandet vilket ledde till att dessa länder blev alltmer välvilliga att ta miljöfrågorna på större allvar. För det tredje ledde konferensen till att icke-statliga organisationer fick ett erkännande och att fler liknande organ uppstod. Slutligen ledde stockholmskonferensen till skapandet av UNEP (United Nations Environment Programme), vilket också enligt författaren var den viktigaste effekten.²⁹

Även om de författare som presenterats ovan diskuterar följderna av stockholmskonferensen, vad som föregick den och utvecklingen av olika miljörelser finns inget skrivet om den mediala synen på stockholmskonferensens händelseutveckling under dagarna för denna. Således finns en lucka här som denna uppsats avser fylla. Dessutom fyller denna uppsats funktionen att den klargör bilden av svensk medias syn, både på stockholmskonferensen och på miljöfrågor allmänt.

²⁷ McCormick (1989), s. 55-56

²⁸ McCormick (1989), s. 88-90

²⁹ McCormick (1989), s. 104-105

1.3. Syfte

Denna uppsats syftar till att belysa den diskussion gällande såväl miljöpolitik som miljöfrågor generellt som rådde i dagstidningar under veckorna för FN:s miljökonferens i Stockholm 1972. Målet är att ta reda på vilka frågor som ansågs vara viktigast och som således avhandlades i större utsträckning än andra och utreda hur tidningarna ställde sig i dessa frågor.

1.4. Frågeställningar

Följande frågor har ställts till källmaterialet; vilka frågor dominerar tidningarnas rapportering från miljökonferensen? Vilka frågor ansågs, av tidningarna, helt eller delvis försummas av miljökonferensen? Vilken ställning tar tidningarna i dessa frågor? Vilka var, enligt tidningarna, huvudpersonerna på miljökonferensen och hur porträtteras dessa?

1.5. Teori

Den teori som kommer att användas i uppsatsen baseras på boken *Någonting är nytt under solen : nittonhundratalets miljöhistoria* av J.R. McNeill (2000). I del II i boken diskuterar författaren ett antal drivkrafter som legat bakom diverse miljöförbättrande åtgärder. Han tar även upp orsaker till och drivkrafter bakom de faktorer som ligger till grund för den miljöpåverkande mentalitet (eller snarare bristande insikt i människans miljöpåverkan och dess följder) som varit rådande under den absoluta majoriteten av den tid som människan spenderat på jorden.

Kapitlet inleds med att författaren avfärdar idén om att man med en enda teoretisk förklaring kan svara på de frågor angående miljöförstöring som avhandlas i boken, därför betas olika potentiella förklaringar av tematiskt. McNeill påpekar dock att dessa olika faktorer ständigt överlappar och samverkar med varandra varför inte ett enda enkelt svar kan ges till problemen som tas upp.³⁰

McNeills övergripande förklaring både till varför miljöförstöringen successivt ökade, för att slutligen eskalera under 1900-talet, och till faktorerna som låg bakom den ökade miljömedvetenhet som rotade sig hos människor under 1960-talet vilka sedermera ledde till

³⁰ McNeill, J.R. (2003), *Någonting är nytt under solen : nittonhundratalets miljöhistoria*, Stockholm: SNS Förlag, s. 299-300

statliga och ickestatliga insatser på nationell och internationell nivå är densamma. I grund och botten handlar det om människans strävan mot en bättre tillvaro på jorden. Den skiljer sig dock i många avseenden där bekvämlighet, materialistiska behov, länders strävan mot dominans (både geografiskt och ekonomiskt) och okunnighet ligger bakom det miljöfördärvande stadiet i vår historia. Det paradigmskifte som skedde under 1960- och 1970-talet berodde främst på en rädsla som fick fäste på gräsrotsnivå där människor i allt större utsträckning blev medvetna om vilken inverkan vår livsstil hade på miljön och framförallt vilka följder detta kunde få. Denna mentalitet kom även att ta sig in på den politiska agendan vilket ledde till att förändringar började ske för att anpassa människors livsstil till en alltmer miljövänlig sådan.

McNeill pekar ut sju huvudfaktorer som lett till försämring av miljön.

Befolkningsökningen och den kraftiga *urbaniseringen* som skett under historiens gång är de två första. Författaren tar i detta kapitel upp hur den ökande befolkningen påverkat luftföroreningen samt lett till migrationer och urbanisering. Växande städer har också gjort avtryck då växt- och djurliv i områden för expanderande städer påverkats, ökad avfallsproduktion och koncentrerad biltrafik har påverkat luften. Dessutom har omkringliggande vattendrag och grundvattennivåer berörts då ett ökat behov av vatten samt expanderade avloppssystem lett till en förhöjd konsumtion och således minskande vattennivåer.³¹

Den tredje drivkraften, *teknik*, är tätt sammanknuten med de två förra då framförallt ett ökat behov av transportmedel ledde till utvecklingen av bilen. Det finns även ett starkt samband mellan teknik och *energi* då ökande befolkning samt växande städer leder till ökad energikonsumtion. Teknologiska innovationer gav människan möjlighet att i större utsträckning än tidigare skörda skog då förbättrade transportmöjligheter medlät ökad export. Dessutom kom oljan att spela allt större roll i takt med teknikens utveckling, oljan påverkar miljön både när den utvinns (i form av spill) och vid transport och konsumtion (i form av koldioxidutsläpp). Slutligen har dessa båda drivkrafter samverkat i skapandet av kärnkraften vars främsta miljöpåverkan består i de olyckor som inträffat på verken.³²

Ekonomins påvekan på miljön hör egentligen samman med alla andra drivkrafter på ett nästintill oskiljaktigt sätt. McNeill tar framförallt upp industrialiseringen (där alla de tidigare nämnda drivkrafterna spelar en stor roll) samt uppkomsten av dagens konsumtionssamhälle och en ökad global export som ledde till att naturresurser blev

³¹ McNeill (2003), 301-328

³² McNeill (2003), 329-347

handelsvaror. Detta i sin tur bidrog till en ökad exploatering av naturresurser samt att människan hela tiden fann nya produkter i naturen att handla med.³³

Politik och idéer avslutar kapitlet och vad författaren framförallt påpekar gällande dessa två drivkrafter är deras grundläggande betydelse för människors och samhällens agerande. McNeill avhandlar de stora ideologiska makthavarnas nonchalans för naturen fram till 1970-talet och hur detta lett till de tidigare nämnda drivkrafternas miljöpåverkan. Dessutom tas krigens effekt på miljön upp, och främst hur upprustningar inför krig kan skada naturen. Framförallt det kalla krigets effekter i USA och Sovjet fick förödande konsekvenser under kapploppningen mot effektivare vapentyper, båda dessa länder har än idag stora områden som kontaminerats av kärnavfall som tillkom under utvecklingen av kärnstridsspetsar. Även kolonialisering och avkolonialisering faller inom ramen för dessa drivkrafter då kolonialmakternas miljöfördärv i strävan mot maximal utvinning av naturresurser ofta består även efter länders självständighetsförklarande. Av rädsla för att hamna efter övriga världen i utveckling vågar dessa länder generellt inte ändra på sina produktionsmetoder vilket har lett till att även u-länder i stor utsträckning bidrar till höga nivåer av utsläpp.³⁴

1.6. Metod

Den metod som används i denna uppsats är kvalitativ textanalys. För att uppnå uppsatsens syfte har i förstäläget samtliga artiklar som på något sätt avhandlar miljörelaterade frågor lästs. Därefter har de artiklar som är relevanta för undersökningens syfte valts ut för noggrannare granskning, där fokus framförallt legat på att leta efter återkommande teman och tendenser i artiklarna.

Anledningen till att genomföra en kvalitativ undersökning snarare än en kvantitativ är framförallt för att ge en mer djupgående beskrivning av tidningarnas ställningstaganden och sätt att rapportera. Redovisningen av en kvantitativ undersökning hade blivit allför godtycklig då det varit svårare att presentera den bild av tidningarnas sätta att rapportera än vad en kvalitativ undersökning medger. Nu kan citat infogas för att stödja de tolkningar som gjorts och en mer målande bild ges.

Det teoretiska perspektivet, som baseras på J.R. McNeills bok *Någonting är nytt under solen, nittonhundratalets miljöhistoria* och som redogörs för ovan, har fungerat som en ledstjärna i urvalsprocessens första stadium när det gällde vilka artiklar som skulle ingå i

³³ McNeill (2003), s. 348-359

³⁴ McNeill (2003), s. 360-385

undersökningen. Dessutom har McNeills sju huvudfaktorer till människans fördärvning av miljön varit vägledande i granskningsprocessen gällande urskönjandet av olika återkommande teman i artiklarna. Slutligen relateras de resultat som framkommit under undersökningen till McNeills teorier.

1.7. Källor och källkritik

Källorna i denna undersökning består av *Dagens Nyheter*s och *Aftonbladets* artiklar rörande miljöfrågor i allmänhet och FN:s miljökonferens i synnerhet mellan den 4: juni 1972, dagen före konferensens början, och den 17:e juni 1972, dagen efter konferensens slut.

Anledningen till att både en morgontidning och en kvällstidning granskats är för att öka undersökningens validitet och för att få med olika perspektiv på samma frågor. Nämnas bör dock att någon större vikt inte läggs på eventuella likheter och skillnader i granskningen, tidningarna emellan. Det är framförallt den offentliga diskussionen som står i centrum, där båda tidningarna i största möjliga mån ges likvärdigt utrymme i analysen av denna. *Dagens Nyheter*s politiska tillhörighet vid denna tid var oberoende liberal och *Aftonbladet* var socialdemokratisk.

Antalet artiklar som publicerades i tidningarna under denna tidsperiod är mer än tillfredsställande inom ramen för denna undersökning, trots att samtliga artiklar inte inkluderats i undersökningen. Artiklar av olika karaktär, såsom debattartiklar, ledarartiklar och nyhetsartiklar, har inbegripits i undersökningen för att ge en helhetsbild av det offentliga samtalet som fördes i tidningarna.

Båda tidningarna publicerade artiklar som behandlade miljöfrågor samtliga dagar under undersökningsperioden, med undantaget den 12:e juni då inte *Aftonbladet* hade någon artikel i ämnet i sin tidning. Från den 5:e juni till den 17:e juni fanns miljökonferensen representerad på *Dagens Nyheter*s förstasida, på *Aftonbladets* förstasida fanns miljökonferensen med den 5:e till 7:e juni samt den 10:e, 13:e och 16:e juni.

De artiklar som i huvudsak valts ut att ingå i analysen uppfyller kravet på att de på ett mer eller mindre explicit sätt uttrycker en åsikt som representerar tidningens och artikelförfattarens ståndpunkt inom en miljörelaterad fråga. Emellertid finns vissa artiklar som är mer neutralt återgivande inkluderade i undersökningen då bara det faktum att de publicerats på något sätt påverkar uppfattningen om tidningarnas ställning i en viss fråga inom ramen för denna undersökning.

Totalt har 101 artiklar i *Dagens Nyheter*, och 46 artiklar i *Aftonbladet* granskats. Långt ifrån alla av dessa artiklar kommer att presenteras på något ingående sätt i presentationen av undersökningen nedan, anledningen till att så många artiklar ändå lästs är främst för att ge en översiktsbild av vilka ämnen som dominerade rapporteringen i tidningarna. Exempel på både typiska argument och texter samt diton som på något sätt sticker ut kommer att ges för att på ett mer ingående sätt åskådliggöra rapporteringens utformning på en mer djupgående nivå.

Det bör slutligen påpekas att *Aftonbladet* vid denna tid, på grund av senare pressläggning än morgontidningen *Dagens Nyheter*, hade möjlighet att rapportera om saker som hänt samma dag som tidningen gavs ut, något *Dagens Nyheter* följaktligen inte kunde göra.

1.7. Disposition

Följande kapitel kommer i huvudsak att presenteras tematiskt, det bör dock poängteras att de artiklar som ingår i undersökningen i många fall avhandlar flera olika ämnen och därför kan samma artikel förekomma under flera olika teman. Denna indelning har gjorts då det främst är fyra teman som återkommer i tidningarna under undersökningsperioden. De teman som undersökningen delats in i är:

- Debatten kring miljöförstöring
- Framträdande aktörer
- U-ländernas roll under konferensen
- Ämnen som inte avhandlades på konferensen

2. Tidningarnas syn på miljön och miljökonferensen

2.1. Debatten kring miljöförstöring

Debatten om olika typer av miljöförstöring var det ämne som upptog i särklass störst utrymme i båda tidningarna. I både *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* utgjorde artiklar i detta ämne cirka hälften av det totala antalet artiklar som granskats.

2.1.1. Krig som miljöförstöring

Den absolut vanligaste typen av miljöförstöring som togs upp i tidningarna var krigföring, och framförallt kom debatten att handla om Vietnamkriget. Båda tidningarna publicerade redan den 5:e juni artiklar i detta ämne, *Dagens Nyheter* i form av en ledarartikel i vilken man argumenterade för att om detta ämne inte avhandlas "[...] så kommer FN-konferensen om den mänskliga miljön att drabbas av moralisk kollaps."³⁵ Vidare konstaterade man att "kan FN:s miljökonferens i Stockholm kringgå historiens värsta miljömord med diplomatisk tystnad blir den en skammens konferens."³⁶ *Aftonbladet* hade en liknande inställning i frågan där man poängterade vikten av att föra upp Vietnamkrigets miljöpåverkan på dagordningen under konferensen.³⁷

Dagen därpå pryddes *Aftonbladets* förstasida av rubriken: "PALME TILL ATTACK MOT USA I DAG".³⁸ Denna rubrik syftar på det tal Olof Palme höll under konferensens andra dag, för vilket *Aftonbladet* redogör längre in i tidningen. *Dagens Nyheter* har på grund av sin tidigare pressläggning inte med detta i tidningen från den 6:e juni utan rapporterar istället framförallt om ökningen av kärnvapen samt den svenska delegationens avsikter att ta upp Vietnamfrågan under konferensen. I påföljande dags *Dagens Nyheter* avhandlades dock Palmes tal och hur detta kan leda till en konflikt med USA. Dessutom publicerade man en ledarartikel i ämnet med tydligt sarkastiska inslag som ifrågasätter huruvida detta tal kommer vara det enda som tar upp denna fråga. Man skriver bland annat att konferensen

[...] förbigår vad som just nu sker på miljöområdet i Indokina med en enda fras om att miljön bör skonas från massförstörelsevapen i fientliga sammanhang. Det kommer se snyggt ut i framtidens historieböcker, om det blir några.³⁹

³⁵ Miljömördandet och FN. (1972), *Dagens Nyheter*, 5 juni, s. 2

³⁶ Ibid

³⁷ Se t.ex. Kan FN tåga om USA:s miljömord? (1972), *Aftonbladet*, 5 juni, s. 1

³⁸ PALME TILL ATTACK MOT USA I DAG. (1972), *Aftonbladet*, 6 juni, s. 1

³⁹ Var det allt om miljömord? (1972), *Dagens Nyheter*, 7 juni, s. 2

Den 7:e juni domineras rapporteringen i *Aftonbladet* av USA:s reaktion mot Palmes tal, samtidigt tar man den svenska statsministern i försvar i en ledarartikel och menar att han omöjligt kunnat agera annorlunda med tanke på opinionen i Sverige gällande kriget i Vietnam.⁴⁰ Den 8:e juni fortsätter *Aftonbladet* på inslagna spår genom att rapportera om hur Sverige säljer arsenik till USA som i sin tur använder detta till att tillverka gift som används i Vietnamkriget.⁴¹ Med tanke på deras tydligt etablerade ståndpunkt i ämnet framstår denna artikel som ett steg i moraliserandet över Sveriges, som *Aftonbladet* ser det, handfallna handlande i frågan.

Vidare publicerades den 9:e juni en ledarartikel som sätter den svenska delegationens handlande under konferensen i en inrikespolitisk kontext. Man går hårt åt tydligt borgerliga tidningar (med undantaget *Dagens Nyheter*) och politiker som kritiserat Olof Palmes tal och menar att dessa försöker använda frågan till att vinna väljare.⁴²

Nästa stora händelse i utvecklingen skedde när Kina valde att ge sig in i diskussionen på Vietnams sida, om på ett väldigt passivt sätt i förstalaget. Båda tidningarnas artiklar om detta den 10:e juni är även de väldigt försiktiga på grund av oklarheter i hur pass långt Kina tänkt ta denna diskussion. I samband med att Kina valde att driva frågan vidare och bli alltmer skarp i sin kritik valde både *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter* att förbli försiktiga i sina ställningstaganden i frågan. Även om båda tidningarna fortsätter att rikta kritik mot Vietnamkriget ger man inte Kina uttryckligt stöd i någon debatt- eller ledarartikel, man nöjer sig istället med att objektiva återge det påföljande händelseförloppet under de påföljande dagarna.

Vad båda tidningarna dock valde att påpeka, när Kina föreslagit att

FN-konferensens miljödeklaration ska innehålla en passus som säger att det är supermakternas imperialistiska, kolonialistiska och neokolonialistiska politik som vållat de svåraste miljöproblemen i världen.⁴³

var att detta skulle kunna äventyra både konferensen och deklARATIONEN. Detta trots att man kraftfullt lobbade för att Sverige måste ta upp dessa frågor vid konferensens start och till och med kritiserat Sverige och konferensen efter det att Olof Palme lyft frågan på grund av att man redan då förutsatte att ärendet inte skulle avhandlas vidare. Huruvida denna inställning berodde på att Kinas förslag lyftes fram i ett senare skede, dess något radikala utformning

⁴⁰ Väntad USA-protest mot Olof Palme. (1972), *Aftonbladet*, 7 juni, s. 2

⁴¹ USA-Fartyg hämtar 14 000 ton gift till Vietnam – i Sverige. (1972), *Aftonbladet*, 8 juni, s. 8

⁴² Ingen tystnad om miljömorden. (1972), *Aftonbladet*, 9 juni, s. 2

⁴³ Utspel av Kina om miljön: Ersätt kolonialskadorna. (1972), *Dagens Nyheter*, 13 juni, s.1

eller att det var Kina, och inte Sverige, som lade fram förslaget framgår inte i artiklarna. Men *Dagens Nyheter* konstaterar att

Pessimismen ökar nu om möjligheten att få fram en FN-deklaration om den mänskliga miljön innan Stockholmkonferensen avslutas. Vissa delegater konstaterar visserligen att Kina tagit bort orden Vietnam och Indokina, men ingen tror att USA skall acceptera anspelningarna på supermakternas nykolonialism.⁴⁴

Två dagar senare utbyts denna pessimistiska hållning mot en något mer positiv sådan, främst av två skäl. För det första valde Sverige att lägga fram ett förslag som specifikt syftade till att förbjuda alla typer av miljömord, för det andra valde Indira Gandhi att ställa sig på Sveriges sida i ärendet. *Aftonbladet* skrev i en ledarartikel, angående västvärldens agerande i frågan

[...] USA blir alltmer isolerat med sin uppfattning att kriget i Indokina inte berör kärnan i miljöproblematiken. De i västvärlden, inklusive Sverige, som nu tiger, kan jämföras med dem som var tysta under nazistregimens jedeförföljelser.⁴⁵

Nu blev det tillslut en deklaration utan inslag av krigets påverkan av miljön, trots detta uteblev kritiken från tidningarna i denna undersökning. *Dagens Nyheter* gav konferensen godkänt och skrev följande i ämnet miljökrig

Kina hotade ett slag konferensens arbetsro, statsminister Palme också. Men det blev som USA ville, det blev en ”opolitisk”, handlingsinriktad konferens. De stora problemen lät man bli, man vidtog åtgärder för att lindra några av dess följdverkningar.⁴⁶

Detta var en konflikt med tydligt politiskt bakomliggande motiv. Kina och USA befann sig på varsin sida ideologiskt under det kalla kriget och det är därför inte anmärkningsvärt, med tanke på USA:s motiv bakom Vietnamkriget, att dessa två länder hade isärgående uppfattningar i ämnet. Som båda tidningarna poängterade var även den svenska opinionen starkt kritisk mot kriget i Vietnam varför inte heller Palmes agerande framstår som speciellt överraskande.

McNeill tar upp Vietnamkriget under rubriken *Krig och miljö*. Han skriver där att det framförallt var användandet av napalm och kemiska stridsmedel som lämnade bestående skador på miljön, de ca 20 miljoner kratrar som tillkom efter bombningarna kom så småningom att bli fiskdammar.⁴⁷

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Palmes USA-kritik får stöd. (1972), *Aftonbladet*, 15 juni, s. 2

⁴⁶ Klubban föll och Kina teg. (1972), *Dagens Nyheter*, 17 juni, s. 1

⁴⁷ McNeill (2003), s. 380-382

2.1.2. Kemisk miljöförstöring

Detta var ett ämne som framförallt *Dagens Nyheter* lade stort fokus på och som bland annat kom att handla om kvicksilverförgiftning.

Redan den 5:e juni publicerades en artikel som beskrev tre japaner som förgiftats av kvicksilver och som kommit till Sverige för att uppmärksamma FN-konferensen om problemet. Man poängterade både de personskador som kvicksilverutsläppen lett till och hur utsläppen påverkat näringsverksamheterna i de drabbade områdena. Angående de drabbade japanernas situation skrev man

Man kräver anständig ersättning åt de drabbade, och en process är igång. 450 kronor om året är den summa som Nippon Chisso erbjudit varje fosterskadat barn.⁴⁸

I Sverige var det främst fiskerier som tagit skada i form av förgiftade sjöar:

Vilken ersättning har då dessa fiskare fått för sina förluster? Hittills har de endast fått ut förtärliga 300 000 totalt.⁴⁹

Den andra typen av kemisk miljöförstöring som togs upp i störst utsträckning var användningen av olika typer av bekämpningsmedel inom framförallt jordbruk. I *Dagens Nyheter* från den 7:e juni ges en systematisk och pedagogisk redogörelse över bekämpningsmedlet DDT:s användningsområden och effekter i form av en bildserie ackompanjerad av bildtexter med förklaringar till bilderna.⁵⁰ Dagen därpå skriver man följande

DDT har nu påträffats hos pingviner i Antarktis och hos isbjörnar i Norra Ishavet, långt från de trakter, där man dödar insekter genom besprutning med gifter. Sex olika insektsgifter har påträffats i tarmen hos tjugo valar som infångats med speciellt tillstånd utanför Grönlands kust.⁵¹

Här uttrycks alltså de globala konsekvenser en lokal handling kan få ur miljösynpunkt.

Tidningen börjar sedan ifrågasätta omfattningen av kemikaliers påverkan på människor genom en artikel den 14:e juni.

Varje år konstruerar världens skickligaste kemister 250 000 nya kemiska föreningar. Man har hunnit med att registrera två miljoner hittills. 500 om året kommer ut på marknaden i USA. Är dessa bra för människan? Några (många?)

⁴⁸ 450 kr per barn industrins bud. (1972), *Dagens Nyheter*, 5 juni, s. 7

⁴⁹ Kemiska risker omkring oss. (1972), *Dagens Nyheter*, 6 juni, s. 2

⁵⁰ Detta är en liten berättelse om DDT, oljevaxter, kossor och ost eller – i ett mycket större perspektiv – en historia om hur miljövärden kan hota u-länderna. (1972), *Dagens Nyheter*, 7 juni, s. 10

⁵¹ DDT har nått ishavet (1972), *Dagens Nyheter*, 8 juni, s. 12

alla? vilka?) vållar cancer. Varför tredubblades antalet hjärntumörer på barn under fyra år mellan 1958 och 1968?⁵²

Artikeln är en tydlig anspelning på människans okunskap inom ett fält som ständigt växer och utvecklas.

Avslutningsvis berättar man i en notis att USA den 14:e juni beslutat införa kraftiga begränsningar i sin användning av DDT även om landets export av bekämpningsmedlet kommer fortsätta som tidigare.⁵³

Denna debatt kom främst att fokusera på effekterna kemikalier kan få på människa och natur. Dock fanns tydliga inslag av ekonomiska faktorer, både gällande ersättning till offer i Japan och Sverige och länders motiv bakom användandet av främst DDT för att främja jordbruket.

2.1.3. Övriga typer av miljöförstöring

De två typer av miljöförstöring som nämnts ovan dominerade alltså debatten i ämnet. Nedan redogörs för övriga typer av miljöförstöring som inte gavs samma utrymme men som ingalunda ignorerades i tidningarnas rapportering.

Biltrafikens miljöpåverkan togs upp, framförallt i *Dagens Nyheter*, i en rad artiklar artiklar.

Bilen kan stå som ett exempel på ny industriell teknik och nya miljöproblem. Det handlar om förgiftning och slöseri med naturresurser, men också om fördelning mellan rika och fattiga.⁵⁴

Man såg både de sociala problem och de problem för miljön som bilens utveckling och ökade roll i samhället skapade. Man tar även i samma artikel upp huruvida restriktioner i form av avgasreglering kan komma att påverka SAAB:s och Volvos produktion och exportverksamhet.

Den 8:e juni spekulerade *Dagens Nyheter* i huruvida mindre bilar kan ses som en realistisk utvecklingsväg i syfte att minska utsläppen och öka säkerheten i trafiken. Man ansåg att mindre motorer med mindre bränsleåtgång skulle minska avgaserna samt att en bil med mindre kaross skulle uppmuntra förarna att köra försiktigare. Slutligen skulle människor uppmuntras att sluta välja bilen som transportmedel för att i stället välja andra färdmedel som tåg och kollektivtrafik.⁵⁵

⁵² Barntumörer ökar starkt i kemiåldern (1972), *Dagens Nyheter*, 14 juni, s. 1

⁵³ USA begränsar DDT-besprutning (1972), *Dagens Nyheter*, 15 juni, s. 10

⁵⁴ Miljö och handling (1972), *Dagens Nyheter*, 5 juni, s. 2

⁵⁵ Vi behöver små bilar med svaga motorer! (1972), *Dagens Nyheter*, 8 juni, s. 4

Även flygtrafiken kom upp på agendan och *Dagens Nyheter* tog upp Concordens potentiella påverkan på miljön (främst ozonlagret) och människan (hudcancer till följd av tunnare ozonskikt).⁵⁶ Samma tidning skrev även om mötesdeltagare som flugit till Jönköping i tjänsten. Många deltagare hade tidigare skruttat om sin egen miljömedvetenhet och *Dagens Nyheter* skrev följande i en kritisk artikel i angående frågan:

Man gjorde stor sak av sitt miljövänliga cyklande i Stockholms innerstad. Men när man skulle resa på utflykt till Jönköping var det inte lika viktigt att skona miljön.⁵⁷

Kemikaliers påverkan på havet har redan beskrivits ovan men den 10:e juni skriver *Dagens Nyheter* om valarnas utsatta situation på grund av valjakt. Frågan lyftes under FN-mötet efter det att valen utsetts som mötets officiella symbol. Japan, Sydafrika och Brasilien motsatte sig ett förbud mot valfångst medan majoriteten av övriga länder röstade för ett.⁵⁸ I artikeln skriver man att även Sovjet ställde sig negativt till ett förbud och att

Japan och Sovjet kan bryta mot förbudet om de så önskar. Det kostar dem bara världens fördömmande. De kan söka tröst hos Brasilien och Sydafrika.⁵⁹

Aftonbladet valde att peka på industriernas påverkan på städer och tog upp exemplet Knapsack i dåvarande Västtyskland, vars befolkning till tre fjärdedelar tvingats flytta på grund av industrirelaterade förgiftningar.

Röken i de väldiga fabrikskorstenarna, som helt dominerade samhället, gör vissa dagar livet nästan outhärdligt. När röken ligger på mot samhället går man inte ut i onödan utan sitter inne bakom stängda dörrar och fönster [...]⁶⁰

Man rapporterar vidare om hur skolan tvingats stänga och att, sedan tidningen besökte staden 1970, en utrymning av staden börjat planeras på grund av hälsoriskerna.⁶¹

Båda tidningarna dedikerade varsin artikel till kärkraft. Artikeln i *Dagens Nyheter* gällde dock främst kärnvapentestning. *Aftonbladet* vill med sin artikel uppmärksamma människor på de faror som kärnkraft medför då man menar att Sveriges befolkning har en alltför avslappnad inställning till dessa och inte förstår hur grava konsekvenser en olycka kan

⁵⁶ Concorde flög över (1972), *Dagens Nyheter*, 7 juni, s. 2

⁵⁷ Miljöstörande resa (1972), *Dagens Nyheter*, 11 juni, s. 2

⁵⁸ Valarna blir hundmat (1972), *Dagens Nyheter*, 10 juni, s. 1

⁵⁹ Valarna blir hundmat (1972), *Dagens Nyheter*, 10 juni, s. 16

⁶⁰ Staden som dör av giftet (1972), *Aftonbladet*, 8 juni, s. 22

⁶¹ Ibid

innebära.⁶² *Dagens Nyheter* å sin sida valde att uppmärksamma Kinas och Frankrikes protester mot en resolution som skulle innebära förbud mot kärnvapenprov.⁶³

Det genomgående draget i tidningarnas rapportering gällande ovanstående ämnen är framförallt teknologiska innovationers inverkan på människa och miljö. Allt från farorna med den ökande biltrafiken till rädslan för kärnvapen och kärnkraft länkas samman av en teknologisk framåtanda vars baksida tidningarna valde att belysa i sina artiklar.

Undantaget i sammanhanget är frågan gällande valfångst som mer än något annat har med ekonomisk vinning att göra. Något som också poängteras i artikeln ovan där det påpekas att de protesterande länderna också var de som i störst utsträckning ägnade sig åt valjakt.

2.2. Framträdande aktörer

De båda tidningarna ägnade en hel del utrymme åt personporträtt och referat där mötets huvudpersoners agerande utvärderades.

En av dessa huvudaktörer som gavs mest utrymme var dåvarande statsminister Olof Palme, både gällande hans agerande i frågan om kriget i Indokina och hans roll som representant för Sverige vid mötet. Den första artikeln som publicerades handlade om Palmes möte med FN:s generalsekreterare Kurt Waldheim och det tal han höll vid välkomstmiddagen. Artikeln är neutral i sitt återgivande och ger ingen insyn i skribentens åsikter gällande statsministerns handlande.⁶⁴ Den 9:e juni publicerar dock *Dagens Nyheter* en artikel i vilken man redogör för övriga svenska mediers reaktioner kring Palmes tal om Vietnamkriget, då främst de negativa. Man tar här Palme i kraftigt försvar mot andra tidningars kritik mot statsministern och säger bland annat:

Är det dem så fullständigt främmande att det kan framstå som outhärdligt förljuget att låta en konferens om världsmiljön i hela dess vidd förflyta utan att officiellt låtsas om att historiens mest målmedvetna och tekniskt raffinerade miljömord samtidigt pågår för fullt inom Vietnamkrigets ram?⁶⁵

Artikeln fortsätter att i samma stil ifrågasätta de negativa reaktioner som framkommit i andra svenska tidningar och man drar paralleller till Sveriges bristfälliga agerande under andra

⁶² Kärnkraften ett hot mot miljön (1972), *Aftonbladet*, 7 juni, s. 2

⁶³ Kärnprov fördöms – men Frankrike fortsätter försöken (1972), *Aftonbladet*, 13 juni, s. 3

⁶⁴ FN-chefen är här: Hopp för miljön och ekonomin (1972), *Dagens Nyheter*, 5 juni, s. 7

⁶⁵ Palmes ”utmaning” (1972), *Dagens Nyheter*, 9 juni, s. 2

världskriget där man menar att man då borde handlat som Palme gjorde vid miljökonferensen.⁶⁶

Även *Aftonbladet* tar Olof Palme i försvar mot den mediestorm som hans tal rev upp i Sverige, man skriver följande i en artikel från den 10:e juni:

Man hade hoppats att det skulle råda enighet i Sverige om att vi bör fördöma miljöförstörelse som metod vid krigföring. Men när Olof Palme gör det vid FN:s miljökonferens, startar en vildsint debatt över landet i den rent formella frågan om detta är rätt forum.⁶⁷

Som synes intog *Aftonbladet* samma position i frågan som *Dagens Nyheter*. Kärnan i båda tidningarnas budskap var att FN:s miljökonferens visst var ett giltigt forum att diskutera Vietnamkriget, än mer intressant är den nästan aggressiva inställning man hade till oliktänkande tidningar och hur oförstående man var till deras attityd i frågan.

Två andra svenskar som gavs stort utrymme var konferensens ordförande, tillika Sveriges dåvarande jordbruksminister, Ingemund Bengtsson och delegaten Hans Blix. Dessa två tillskrivs en stor del i mötets framgång, Bengtsson på grund av sitt starka ledarskap och Blix på grund av sina diplomatiska färdigheter.

Den första artikeln som publicerades om Ingemund Bengtsson var i *Aftonbladet* den 11:e juni, i den porträtterades Bengtsson som auktoritär men lättillgänglig och hans roll arbete i rollen som president för konferensen lovordades.⁶⁸

Han startar handklappningen när en delegat talat. Han böjer lätt på huvudet när en delegat säger vänliga ord om Sverige som värdnation. Han tackar delegater på perfekt franska och han presenterar andra delegater på lika perfekt engelska.⁶⁹

Artikeln fokuserar framförallt på Bengtsson som person och på hans färdigheter som president, både språkliga, politiska och diplomatiska.⁷⁰

*Dagens Nyheter*s första artikel kom ut den 14:e juni när förhandlingarna vid mötet närapå strandat. Man skriver då att ”jordbruksminister Ingemund Bengtsson, FN-konferensens president, kan bli räddaren av miljödeklarationen.”⁷¹ Artikeln i sig beskriver läget i förhandlingarna men framställer Bengtsson som den person som kan få

⁶⁶ Ibid

⁶⁷ Palmes tal vid FN-konferensen (1972), *Aftonbladet* 10 juni, s. 13

⁶⁸ President Bengtsson – strikt men gemytlig (1972), *Aftonbladet*, 11 juni, s. 22

⁶⁹ Ibid

⁷⁰ Ibid

⁷¹ Bengtsson anropas, Miljöbuden i fara (1972), *Dagens Nyheter*, 14 juni, s. 11

förhandlingarna på rätt köl igen.⁷² Den 17:e juni sammanfattar samma tidning Bengtssons arbete på följande sätt:

Aldrig har en president från Varberg så skickligt lotsat en världsförsamling mot en framtid som bör bli bättre än nutiden. Generalsekreteraren Maurice Strong tackade och Ingemund Bengtsson tackade och sa att miljövardarbetet har bara börjat.⁷³

Genomgående är bilden av Ingemund Bengtsson mycket positivt i båda tidningarna man berömmar hans hårda arbete och förmåga att föra diskussionerna framåt på flera ställen.

Hans Blix framkom i båda tidningarna först i förhandlingarnas slutskede. Han beskrevs i *Aftonbladet* som personen som ”Svensken som räddade miljökonferensen”.⁷⁴ I samma artikel skrev man följande:

I dag på middagen antogs de sista delarna av FN:s miljödeklaration av mötets hetaste arbetsgrupp. De hårda motsättningarna mellan kineser och amerikaner hade lösts genom en effektiv medling. Medlare: utrikesrådet Hans Blix, 44, från Sverige.⁷⁵

Artikeln fokuserar framförallt på Blix meritlista, hans diplomatiska färdigheter och det faktum att han kommer från Sverige och beskriver dessa i väldigt positiva ordalag.⁷⁶

Dagens Nyheter publicerade en liknande där man summerade Blix politiska karriär i Sverige och i FN:s generalförsamling. Man skrev bland annat:

Vore det inte för att Sverige av någon outgrundlig anledning alltid smitit ifrån att ta hand om ordförandeposten i något enda av de stående FN-utskotten, skulle Blix kunna vara en av de bättre kandidaterna när ett tillfälle bjuds härnäst.⁷⁷

Liksom artikeln i *Aftonbladet* ges en väldigt positiv bild av Blix färdigheter och meriter.

Den enda kvinnan som gavs något betydande utrymme i tidningarna var dåvarande premiärministern i Indien, Indira Gandhi. *Aftonbladet* sammanfattade hennes politiska karriär i en artikel den 13:e juni där man på ett positivt sätt beskrev hennes ambitioner för Indien samtidigt som man gav en negativ bild av situationen i landet och av sättet på vilket det styrdes. Hennes politiska ställning fick ändå tidningen att ge henne titeln ”världens mäktigaste kvinna”.⁷⁸

⁷² Ibid

⁷³ Stora Klubban till sist (1972), *Dagens Nyheter*, 17 juni, s. 10

⁷⁴ Svensken som räddade miljökonferensen (1972), *Aftonbladet*, 15 juni, s. 12

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ Ibid

⁷⁷ Född med blåpena i mun (1972), *Dagens Nyheter*, 16 juni, s. 6

⁷⁸ I dag kom världens mäktigaste kvinna till Stockholm (1972), *Aftonbladet*, 13 juni, s. 9

Den 15:e juni publicerade *Dagens Nyheter* en artikel som fokuserade på det tal Gandhi höll under konferensen.

Det var ett stort tal som premiärminister Indira Gandhi höll inför FN-konferensen: profitmotivet, individuellt och kollektivt, tycks överskugga allt annat. Detta överväldigande intresse för Jag och I dag är den grundläggande orsaken till den ekologiska krisen. [...] Med sitt tal träffade Indira Gandhi några av miljökrisens grunder [...]⁷⁹

Även om artikeln snarare fokuserade på talet än personen ger den en positiv bild av Indira Gandhi och hennes roll vid miljökonferensen.

En person som florerade i bakgrunden i många artiklar var konferensens generalsekreterare Maurice Strong. Den 4:e juni publicerades dock ett reportage av honom i *Dagens Nyheter* där man sammanfattade hans karriär och beskrev hans egenskaper.

Maurice Strong är en högst allvarlig herre, och samtidigt en herre med dokumenterade färdigheter utöver de vanliga på fler verksamhetsfält än de flesta hinner med under ett långt liv – och han är inte mer än ett par och fyrtio ännu.⁸⁰

Genomgående i de artiklar där Strong förekom fanns en positiv syn på honom och det arbete han gjorde från båda tidningarnas sida.

Politik och idéer tycks vara två ganska naturliga drivkrafter i detta sammanhang då fokus ofta lades på aktörernas meriter, färdigheter och handlande under konferensen. Det kan dock finnas bakomliggande faktorer till tidningarnas syn på en viss person, till exempel sympatier i specifika sakfrågor, som inte framkommer i läsningen av artiklarna.

Det faktum att tidningarna generellt hade en positiv bild av de aktörer som fick störst utrymme i tidningarna betyder dock inte att man såg med lika blida ögon på alla personer som förekom i rapporteringen. Den amerikanska delegaten Russel Train nämndes som hastigast i några få artiklar och han var en av de som inte framställdes i samma positiva dager.

2.3. U-ländernas roll under konferensen

De u-länder som framför andra redogjordes för i tidningarna var Kina, Brasilien och Indien.

Kinas roll i debatten om Vietnamkriget har redan redogjorts för, detta var också landets främsta bidrag till konferensen.

⁷⁹ Indira Gandhi och FN (1972), *Dagens Nyheter*, 15 juni, s. 2

⁸⁰ Strong – en stor, liten stark man (1972), *Dagens Nyheter*, 4 juni, s. 15

Brasilien nämndes framförallt i samband med utarbetandet av miljödeklarationen.

Den 9:e juni skrev *Dagens Nyheter* följande:

Det finns bara en starkt synlig sabotör i församlingen av 113 nationer. Det är Brasilien. Medan andra länder värnar om paragrafer som går i miljövänlig riktning, så försöker Brasilien slå vakt om rätten till fortsatt miljöförstörelse⁸¹

Diskussionen i detta sammanhang gällde skövlingen av Amazonas regnskogar, något som övriga världen och artikelskribenten ansåg vara hela världens angelägenhet, en ståndpunkt som Brasilien alltså inte delade.⁸²

Indiens främsta bidrag till konferensen bestod i ett förslag på att en slumfond borde inrättas i syfte att förbättra bostadssituationen i u-länder. De flesta i-länderna vid konferensen motsatte sig förslaget men u-länderna som var i numerärt överläge röstade med stor majoritet för förslaget. *Dagens Nyheter* tog upp frågan den 15:e juni i en väldigt neutral artikel där man inte tog ställning i frågan. Sverige röstade emot förslaget och huruvida detta spelade in i tidningens syn på ärendet går inte att sia om.⁸³

I övrigt kom debatter som handlade om u-länder att föras av en relativt enad front, bestående av u-länder, som stödde varandra i frågorna. Ett sådant exempel är diskussionen om skillnaderna i utveckling (tekniskt och socialt) mellan i-länderna och u-länderna där u-ländernas talan främst fördes av delegater från Tanzania och Algeriet.⁸⁴

Med undantag för Indien var framställningen av u-ländernas agerande under konferensen relativt negativ, de beskrevs ofta som bromsklossar i processen med att arbeta fram en deklaration. *Aftonbladet* tog dock u-ländernas parti i en artikel från den 11:e juni. I den rättfärdigade man u-ländernas rädsla för i-ländernas förmåga att använda miljöpolitik som ett medel för att bibehålla de klyftor som existerade mellan de båda blocken. Man skrev bland annat:

Sex timmar på tisdag har anslagits för diskussion om u-ländernas problem vid FN:s miljövardkonferens. Ändå bor tre fjärdedelar av världens befolkning i över 90 u-länder, en majoritet av FN:s stater. Men de rika industriländerna, som utgör minoriteten, slår alltid vakt om sina intressen vid internationella konferenser.⁸⁵

Vidare skrevs:

⁸¹ Brasilien saboterar miljöjobbet (1972), *Dagens Nyheter*, 9 juni, s. 1

⁸² Brasilien saboterar miljöjobbet (1972), *Dagens Nyheter*, 9 juni, s. 1 och s. 10

⁸³ Världens slumstäder kan få egen FN-fond – Världens rika röstades ned (1972), *Dagens Nyheter*, 15 juni, s. 10

⁸⁴ Rik – fattig redan i konflikt (1972), *Dagens Nyheter*, 7 juni, s. 10

⁸⁵ De rikas miljöpolitik får inte hota u-ländernas utveckling (1972), *Aftonbladet*, 11 juni, s. 2

För u-länderna är själva fattigdomen, underutvecklingen, miljöproblematikens kärna. Det är slumområdena i storstäderna, ständigt allt mera ohyggliga, det är erosionen på landsbygden till följd av felaktiga jordbruksmetoder, och det är exploateringen av naturresurserna, inte minst av utländska kapitalistiska företag och deras vänner inom u-ländernas överklasser⁸⁶

Detta är den enda artikel där en tidning uttryckligen stödjer utvecklingsländernas situation i världen och som tar u-ländernas sida i förhållandet till i-länderna.

Det faktum att Sverige tillhörde i-landsblocket kan ha spelat in i tidningarnas negativa spegling av utvecklingsländernas agerande och situation. Tydligt ekonomiska och politiska motiv ligger inbäddade i denna debatt som även kan relateras till befolkningsökning och urbanisering (i och med debatten gällande slumområden i städer). Den positiva bild som gavs av Indira Gandhis Indien kan ha berott på att hon var den enda utländska regeringschefen som deltog vid mötet och således åtnjöt högre pietet hos tidningarna än vanliga delegater som var närvarande.

2.4. Ämnen som inte avhandlades på konferensen

Det var framförallt två ämnen som tidningarna ansåg ignoreras under konferensen. *Aftonbladet* förde en egen kampanj gällande Vietnamkriget då man över en stor del av artiklarna som publicerades i denna fråga, högst upp på sidorna, skrev orden: ”USA:s miljömord som FN-konferensen vägrar ta upp”.⁸⁷ Denna fråga drevs inte lika aggressivt av *Dagens Nyheter*, även om man också i denna tidning vid upprepade tillfällen poängterade avsaknaden av en officiell debatt i ämnet på miljökonferensen.

Den andra frågan handlade om arbetsmiljön som inte föll inom ramen för FN:s miljökonferens agenda. Bakgrunden till att just detta ämne togs upp i båda tidningarna kan ha varit det faktum att arbetsmiljöutredningen i Sverige vid tiden för FN:s miljökonferens arbetade med utformningen av Sveriges första arbetsmiljölag (tidigare hade man arbetskyddslagen). Lagförslaget var ännu inte färdigt utan skulle presenteras vid årsskiftet men frågan existerade redan i den offentliga debatten.⁸⁸

Redan den 4:e juni publicerade *Dagens Nyheter* ett reportage från Jungnerbolagen i Oskarshamn som handlade om kadmiumförgiftning.

⁸⁶ Ibid

⁸⁷ Se t.ex. Vägen brinner! (1972), *Aftonbladet*, 9 juni, s. 6

⁸⁸ Arbetsmiljölag nästa år, Yrkesinspektion byggs ut (1972), *Dagens Nyheter*, 4 juni, s. 11

Förgiftning av människor på arbetsplatser är inte ett miljöproblem enligt FN:s definition. FN-konferensen tar inte upp arbetsmiljöproblemen. Det talas mycket om kadmium i skog, mark och vatten, men mycket litet sägs om kadmium i arbetsmiljön, trots att det är där de svåra skadorna vållas.⁸⁹

I reportaget vittnade anställda om bristfälliga anläggningar som inte klarade av att rena luften och som förorenade naturen runt fabriken. Dessutom fanns det hos de anställda dålig kunskap om vilka effekter kadmium kan få vid inandning vilket ledde till att dessa inte använde den skyddsutrustning som tillhandahölls och således drabbades av andningssvårigheter och njursjukdomar.⁹⁰

Den 9:e juni skrev samma tidning om fabriksarbetare som drabbats av sjukdomar som följd av kemikalieförgiftningar på olika platser i världen. Återigen ställer man sig frågande till avsaknaden av arbetsmiljöfrågan på konferensen;

Varför finns det fortfarande en klyfta mellan arbetarskydd och miljövard? Varför var arbetsmiljön ett för brännbart ämne för att ta upp på FN-konferensen om den mänskliga miljön? Fabriker där miljoner arbetare tillbringar en stor del av sitt vakna liv tillhör i högsta grad denna mänskliga (eller omänskliga) miljö.⁹¹

Aftonbladet valde att publicera en intervju med före detta gruvarbetaren Jarl Lundgren som drabbats av silikos efter att ha andats in kvartsdamm i fyrtio år. Artikelns fokus ligger främst på sjukdomens fysiska symptom och de ekonomiska följder den fått till följd av bristande stöd från försäkringsbolag, fackförening och lagstadgar. Den snåriga byråkratin som måste penetreras belystes också;

Man kan se framför sig tusentals arbetare som har svårare att avfatta en skrivelse än JL [Jarl Lundberg] – hur de bara ger upp när myndigheterna skickar sina avslag enligt § n n som fastslår edra skyldigheter såsom oändliga och enligt § xyz enligt vilka edra förmåner har löpt ut...⁹²

Denna diskussion präglades i mångt och mycket av tidningarnas egna politiska agenda och de ekonomiska implikationer nedsatt arbetsförmåga kan få för människor. Även teknik spelade stor roll då man ifrågasatte fabrikernas bristande säkerhet ur hälsorisksynpunkt.

⁸⁹ Andningsskyddet som munkorg (1972), *Dagens Nyheter*, 4 juni, s. 11

⁹⁰ Ibid

⁹¹ Arbetsmiljön för het för FN (1972), *Dagens Nyheter*, 9 juni, s. 2

⁹² Dom som går under (1972), *Aftonbladet*, 10 juni, s. 4

3. Avslutande diskussion

Denna uppsats syftade till att belysa *Aftonbladets* och *Dagens Nyheter*s rapportering och ställningstaganden gällande miljöfrågor under veckorna för FN:s miljökonferens i Stockholm 1972.

Den klart dominerande frågan i tidningarna var Vietnamkriget och dess miljöpåverkan. USA:s strategi under kriget gick delvis ut på att använda sig av bekämpningsmedel för att spolia vegetationen i landet.⁹³ Bilden som ges i tidningarna är till största del fokuserad på just det faktum att kriget förstörde landets miljö, snarare än kriget i stort, vilket tyder på en relativt stor sakkunnighet hos de skribenter som rapporterade i frågan. Det bör också nämnas att även om det kan ha funnits en inneboende negativitet gentemot kriget i sig och USA så togs även Portugals liknande aktioner i Angola upp (om än i minimal skala). Konklusionen blir alltså att även om tidningarna på intet sätt var neutrala i frågan, och trots att de båda kampanjade kraftigt för att föra upp ärendet på agendan, så var rapporteringen i grund och botten saklig. En tänkbar anledning till varför denna fråga är den svenska opinionens negativa inställning till kriget och Olof Palmes engagemang i frågan. Intressant i sammanhanget är McNeills resonemang om krigs påverkan på miljö. Enligt honom är det snarare förberedelser inför krig än själva kriget i sig som resulterar i bestående skador på naturen, framförallt kärnvapentester.⁹⁴ Naturligtvis ger rapporteringen av människor och natur som skadats av bombräder ett mer dramatiskt intryck, men ur ren miljösynpunkt får dessa alltså inte några större negativa konsekvenser.

Av de andra typer av miljöförstöring var kemisk miljöförstörelse den som gav upphov till störst oro. De snabba tekniska framsteg som skedde inom området tycktes skrämma tidningarna och den okunskap som fanns om olika kemiska medels effekter på människa och natur spädde givetvis på denna känsla. McNeill beskriver tekniska innovationer som oundvikliga i en värld som utvecklas i det tempo som vår har gjort men talar snarare om maskiners utveckling än kemiska framsteg.⁹⁵ Debatterna i tidningarna handlade främst om kvicksilver och DDT. Kvicksilvret användes inom industrierna och faller alltså inom ramen för detta resonemang hos McNeill. DDT var ett bekämpningsmedel som användes inom jordbruket vilket gör att det är svårare att placera in bland hans drivkrafter. Det är ju dels en teknologisk produkt men hör även direkt samman med befolkningsökningen då mer människor kräver mer mat och således större, effektivare, jordbruk.

⁹³ McNeill (2003), s. 382

⁹⁴ McNeill (2003), s. 377-383

⁹⁵ McNeill (2003), s. 339-340

Gällande de, i tidningarna, mest framträdande personerna kan sägas att dessa framförallt utgjordes av svenskar. Bilden som målas upp av Hans Blix och Ingemund Bengtsson är den av två hjältar utan vilka konferensen skulle misslyckats totalt. Även Olof Palme beröms för att han hade modet att ta upp Vietnamkriget i sitt tal. Det är givetvis så att man väljer vilka personer som ska framhållas i tidningarna utifrån vilka aktörer som är av störst intresse för läsarkretsen men att ställa dessa i så bjärt kontrast till vissa utländska (framförallt amerikanska) personer kan kännas något subjektivt. Dessa amerikaner representerade en politik som gick stick i stäv med tidningarnas åsikter vilket återspeglas i framställningen av dessa personer som då får betala priser för sitt lands politik.

Det resultat som kanske mest sticker ut i undersökningen är oviljan från tidningarnas sida att ta u-ländernas parti. Man bibehöll en opartisk roll till största del i sammanhanget, något som kan bero på att Sverige tillhörde i-landsblocket och således röstade emot u-länder i frågor som direkt rörde dessa blocks relation. McNeill beskriver u-ländernas utsatta situation där dessa länder dels behövde bygga upp sin industri och samtidigt värna om miljön, något i-länderna inte gjort under den industriella revolutionen.⁹⁶

Arbetsmiljöfrågan som inte avhandlades på konferensen kan också den spåras tillbaka till teknik bland McNeills drivkrafter. Ett allmänt intresse för arbetsmiljöskydd i kombination med ett intresse för detsamma resulterade i en mängd skador hos framförallt industri- och gruvarbetare. Bristande kunskap blir alltså återigen en dominerande faktor till rädsla.

Den litteratur som redogjorts för i denna uppsats avhandlar diskussionen om miljö i en väldigt vid och allmän mening, från Rachel Carsons bok 1962 som startskott för en ökad miljömedvetenhet till miljörelsernas framfart på institutionell nivå. Ingen har dock gjort en djupdykning i den mediala debatt som fördes under dess tidigare år. Därför ger denna uppsats en inblick i vilka frågor som media ansåg var mest betydelsefulla och vilken ställning man från medias håll tog i dessa.

En konsekvens av konferensen som inte behandlades i den litteratur som presenterades i forskningsläget är den uppmärksamhet som miljöfrågor fick i media. Som nämnts tidigare publicerades ca 150 artiklar sammanlagt i *Aftonbladet* och *Dagens Nyheter*, inte inräknat notiser. Detta innebar att allmänheten fick ökad kunskap på området samt att miljöfrågan fick större plats i den offentliga diskussionen.

⁹⁶ McNeill (2003), 383-385

J.R. McNeills teori om drivkrafter visade sig vara till stor hjälp i identifierandet av teman i tidningsartiklarna och i processen med att sätta in artiklarnas ämnen i ett större sammanhang. Tidningarna, liksom McNeill, erbjuder inte en enda lösning på miljöproblemen utan anser att varje problem som unikt och kräver en unik lösning.

Som redan nämnts i forskningsläget var den främsta framgången under konferensen i Stockholm instiftandet av UNEP. Gällande konferensen i övrigt präglades den av konflikter mellan industriländer och utvecklingsländer, motståndare i sakfrågor som till exempel Vietnamkriget etc. Den största politiska konflikten utspelade sig dock redan innan konferensens start då nästan hela östblocket valde att inte närvara. Med Kurt Waldheims ord innan konferensen; ”Detta möte måste lyckas. [...] Vi kan inte låta politiska skiljaktigheter splittra oss” i bakhuvudet var konferensen således dömd att misslyckas redan på förhand. Detta stämmer dock inte överens med verkligheten då konsensus inom forskningsvärlden tycks vara att Stockholmskonferensen kan ses som en milstolpe i, och startskottet för, ett globalt miljöpolitiskt samarbete.

Käll- och Litteraturförtäckning

Källförtäckning

*Dagens Nyheter*s upplaga från den 4 juni 1972 till den 17 juni 1972, återfinns i Kungliga Bibliotekets mikrofilmsarkiv

Aftonbladets upplaga från den 4 juni 1972 till den 17 juni 1972, återfinns i Kungliga Bibliotekets mikrofilmsarkiv

Litteraturförtäckning

Anshelm, Jonas (1995), *Socialdemokraterna och miljöfrågan: en studie av framstegstankens paradoxer*, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Bernes, Claes och Lundgren, Lars J. (2009), *Bruk och missbruk av naturens resurser. En svensk miljöhistoria*, Stockholm: Naturvårdsverket

Hughes, J. Donald (2005), *Världens miljöhistoria*, Stockholm: SNS Förlag

McCormick, John (1989), *Reclaiming Paradise : The Global Environmental Movement*, London: Behaven Press

McNeill, J.R. (2003), *Någonting är nytt under solen : nittonhundratalets miljöhistoria*, Stockholm: SNS Förlag

Åström, Sverker (2003), *Ögonblick : Från ett halvsekel i UD-tjänst*, Stockholm: Lind & Co

Internet

UNEP, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*,
<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>,
besökt 2011-12-13

UNEP, *Participants*,

<http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1519&l=en>, besökt 2011-12-13

UNEP, *Election of the President*,

<http://www.unep.org/Documents.multilingual/Default.asp?DocumentID=97&ArticleID=1521&l=en>, besökt 2011-12-13

UNEP, *Organization Profile*, <http://www.unep.org/PDF/UNEPOrganizationProfile.pdf>,
besökt 2011-12-13

UNEP, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*,

<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=97&articleid=1503>,
besökt 2011-12-13

Wikipedia, *Sveriges jordbruksministrar*,

http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_över_Sveriges_jordbruksministrar, besökt 2011-12-13